

תורה שבכתב

הפצת ועידוד לימוד התורה הקדושה עם פירוש רש"י

פרשת ואתחנן - נחמו גיליון ק"ל (שנה ג') | מנחם אב תשפ"ו

פנינים מאורים
לשולחן השבת

פר"ס התורה

פשט

למה לא נאמר 'אפילו נוטל ממונו'?

בְּכָל לִבְכָּה וּבְכָל נִפְשָׁהּ וּבְכָל מְאֻדָּהּ (דברים ו, ה) וּבְכָל נִפְשָׁהּ - אֲפִילוּ הוּא נוֹטֵל אֶת נִפְשָׁהּ. וּבְכָל מְאֻדָּהּ - בְּכָל מְאֻדָּהּ (רש"י)

יש לדקדק, מדוע לגבי הנפש נאמר 'אפילו הוא נוטל את נפשו', ולגבי המון נאמר 'בכל ממונו', ולא נאמר 'אפילו הוא נוטל את ממונו'?

מבאר בספר הצ"ח (ברכות נד, א), ששינוי זה נכתב בדקדוק, כי לגבי ממונו אין צריך האדם להמתין עד שיטלו את ממונו, אלא הוא מעצמו מחויב לתת כל ממונו כדי שלא לעבור על איסור לא תעשה, אבל לגבי הנפש, אין אדם רשאי ליטול בעצמו את נפשו, רק אם הגוי רוצה להורגו אם לא יעבור על אחת מהעבירות שצריך למסור הנפש עליהם, אזי מחויב למסור נפשו, לכן נאמר 'אפילו הוא נוטל את נפשו', אבל האדם בעצמו לא יטול את נפשו.

רמז

הנחת היד על העיניים

שְׁמַע יִשְׂרָאֵל ה' אֱלֹהֵינוּ ה' אֶחָד (דברים ו, ד)
מובא בפוסקים שיש להניח את כף היד על העיניים בשעת אמירת פסוק ראשון של שמע. רמז נכלא על כך אמר הרה"ק רבי יהודה צבי מראזלא זי"ע, כי התיבות 'יד-גודל-אצבע-אמה-קמיעה-זרת' עולים בגימטריא 1118, כמספר הכתוב: 'שמע ישראל ה' א-להינו ה' אחד'.

דרוש

עבודת ה' בגוף בריא

וְנִשְׁמַרְתֶּם מְאֹד לְנַפְשֵׁיכֶם כִּי לֹא רְאִיתֶם כָּל תְּמוּנָה בַּיּוֹם דָּבָר ה' אֱלֹהֵיכֶם בַּחֲרֵב מִתּוֹךְ הָאֵשׁ (דברים ו, טו)

מה השייכות בין תחילת הכתוב 'וְנִשְׁמַרְתֶּם מְאֹד לְנַפְשֵׁיכֶם', אשר ממנו דרשו חז"ל (ברכות לב, ב) את חיוב האדם לשמור על גופו, ובין המשך הכתוב 'כִּי לֹא רְאִיתֶם כָּל תְּמוּנָה בַּיּוֹם'?

ביאור נפלא כותב הגה"צ רבי אהרן יוסף לוריא זצ"ל בספרו 'עבודת פנים': הנה בכל העולמות העליונים יש רבבות מלאכים העובדים את השי"ת, אבל עבודה מגוון של בשר ודם יש להקב"ה רק בזה העולם הגשמי, על כן הגוף של יהודי חשוב מאוד אצל השי"ת. וזהו שנאמר וְנִשְׁמַרְתֶּם מְאֹד לְנַפְשֵׁיכֶם עליכם לשמור מאד על גופכם, כי עבודת האדם בגוף הגשמי חביבה מאד אצל השי"ת, כִּי לֹא רְאִיתֶם כָּל תְּמוּנָה בַּיּוֹם דָּבָר ה' אֱלֹהֵיכֶם בַּחֲרֵב מִתּוֹךְ הָאֵשׁ - כלומר בשעת קבלת התורה כאשר נפתחו שבעה רקיעים ראיתם שיש בשמים רק מלאכים רוחניים, ואין שם שום גוף גשמי, וזאת יש רק כאן בארץ, ולכן שמרו על גופכם, שתוכלו לעבוד את ה' בארץ בגוף בריא.

סוד

תורה שבכתב - שם הוי"ה

אָתָּה הָרָאָתָּ לְדַעַת כִּי ה' הוּא הָאֱלֹהִים (דברים ו, לה)

בביאור הכתוב מובא בווה"ק (ח"ב דף קסא, ב; ח"ג רסד, א), ש'תורה שבכתב' הוא כנגד שם הוי"ה, ו'תורה שבעל פה' הוא כנגד שם אלקים, וצריך האדם ללמוד ולדעת בין את התורה שבכתב ובין את התורה שבעל פה, כי שתי התורות מתאחדים זה בזה, ועל כך נאמר אָתָּה הָרָאָתָּ לְדַעַת כִּי הוִי"ה - תורה שבכתב, הוּא הָאֱלֹהִים - תורה שבעל פה, ששניהם מתאחדים יחד, וצריך לדעת את שניהם כאחד.

פשטות הכוונה בדברי הווה"ק מבואר בספרים הקדושים (ליקוטי מהרי"ל, תוריע; בת עין לחנוכה, ועוד) ששם הוי"ה נכתב ואינו נקרא, ולכן 'תורה שבכתב' הוא כנגד שם הוי"ה, ואילו שם 'אלקים' נקרא בפה, ולכן 'תורה שבעל פה' הוא כנגד שם אלקים.

חזקו במצוות, קבלת התורה, והתעוררות לתשובה

נושאי הפרשה: תחנת משה להפנס לארץ • שְׂכָר וְתוֹעֵלַת בְּשִׁמְרֵית הַמִּצְוֹת • מעמד קבלת התורה • אסור עשיית פסל • התרחקות מהגוים • התעוררות תשובה באחרית הימים • ערי מקלט • פרשת שמע, תפילין ומזוזה • אהבת ה' לבני ישראל.

בפרשת ואתחנן ממשיך משה רבנו את דרשת הפרשה מישראל וההכנה לקראת כניסתם לארץ, בדברי התעוררות על חובת ומעלת שמירת מצוות ה', והוא גם מציין את חובת זכירת מעמד קבלת התורה בו שמעו את דבר ה' מתוך האש.

בנחלת בני גד. ג. אולי - בארץ הבשן, בנחלת בני מנשה.

ו. האש הגדולה

מכאן ולהלן, עד סוף פרשת כי תבוא, חזר משה שוב על מצוות התורה, ומזכיר גם את עשרת הדברות שנאמרו בסניי, כאשר בני ישראל - מרוב פחדם מהאש הגדולה - ביקשו לשמוע את הדברות מפי משה, ולא מפי ה'.

ז. ה' אחד

בתחילת החזרה על המצוות מקדים משה את פרשת שמע ואומר להם: שמע ישראל! השי"ת שעשכשו הוא רק אלקינו, לעתיד לבוא יאמינו כל הגוים וידעו את האמת שה' אחד.

בפרשת שמע מוזכרות המצוות: א. אמונה באחדות ה'. ב. אהבת ה' בכל לב ונפש וממון, ובכל מצב. ג. לימוד וידעת התורה, ולימוד לתלמידים.

ד. קריאת שמע. ה. תפילין. ו. מזוזה.

כאשר הבן החכם ישאל טעם לשמירת המצוות, יש לענות לו שהקב"ה הוציאנו ממצרים על מנת שנשמור המצוות לטוב לנו כל הימים.

ה. התרחקות מהגוים

עוד מזהיר משה את ישראל שריבוי השפע בארץ לא יגרום להם לעזוב את ה', וכן מזהירים הם להכות את האומות ולאבד את אליליהם, להתרחק מהגוים, לא לחון אותם, ולא להתחנן עמם.

ט. אהבה ושכר

ה' אוהב את ישראל, לפי שהם מתנהגים בענוה, ובגלל שבעת האבות. את שכר המצוות שומר ה' גם לאחר אלפיים דור, ועיקר השכר לצדיקים הוא לעולם הבא.

התורה וההפטרות

בשבת זו מתחילים בסדרת ההפטרות של 'שבעה דהמתא', שבעה הפטרות העוסקות בדברי נחמה לאחר האבלות על החורבן, ואינן קשורות לפרשת השבוע. השבוע מפטירים את הפטרת 'נחמו' בספר ישעיהו, העוסקת בבשרות הגאולה וקיומן גלויות, ובשבת גדולת הברא.

א. מתנת חינוך

לאחר שמושה כבש את ארץ סיחון ועוג, הוא חשב שהתבטלה הגזירה שהוא לא יכנס לארץ, לכן התחנן אז לפני ה' שיתן לו מתנת חינוך ויזכרו להיכנס לארץ. אולם ה' אמר לו שלא יתפלל עוד, כי הוא לא יכנס לארץ, אבל מאחר ובתפילתו ביקש גם לראות את הארץ, יעלה לראש ההר, ומשם יראה את כל הארץ.

רק יהושע יכניס את העם, ולכן משה ציווה לו לקבל את ההנהגה, על אף הטרדות והמריבות, ושיהושע עצמו ילך לפני ישראל בכל מלחמות כיבוש הארץ.

ב. מחול לכס

מוסיף משה ואומר לישראל: אני לא זכיתי שהחטא שלי יימחל, אבל אתם, אף שחטאתם בעבודה זרה, הכל מחול לכם ואתם חיים כולכם ותזכו להיכנס לארץ. אולם עליכם ליראה את ה', ולהיזהר בשמירת המצוות, לא להטות עליהם ולגרוע מהם, ורק כך תיחשבו כחכמים בעיני הגוים, ולמען ייטב לכם כל הימים.

ג. אשר בחר בנו

משה מזכיר את הניסים שעשה ה' ביציאת מצרים, ושה' בחר בישראל לו לעם. ומזהיר אותם לזכור את מתן תורה בסניי, שם ראו כי ה' הוא האלקים אין עוד מלבדו, ויש ללמד כל זאת לדורות הבאים.

ד. עבודה זרה

בדבריו מזהיר משה את ישראל שלא לעשות פסל וכל צורה, ושלא לנסות את ה'. אם יעבדו עבודה זרה, ילכו בגלות בין הגוים. אך הוא מתנבא שבאחרית הימים, כאשר יתגברו הצרות בגלות, ישובו בתשובה, והקב"ה ברחמיו יקבל תשובתם.

ה. מצוה הבאה לידך

על אף שערי המקלט בצד המזרחי של הירדן לא קלטו רוצחים בשוגג, עד שהוקמו ערי מקלט בארץ כנען, בכל זאת אמר משה 'מצוה שאפשר לי לקיימה - אקיימנה', ולכן, הכין משה את שלשת ערי המקלט: א. 'בצרי' - במדבר בארץ המישור, בנחלת בני ראובן. ב. 'ראמות' - בגלעד,

טובלים בים של יסודות

חיים של תורה

אמר הגאון רבי יחיאל מיכל פיינשטיין זצ"ל: "אנו טובלים כולנו במעיינותיו של רש"י. כל מילה ברש"י מכילה ים של יסודות התורה, יסודות של אמונה והשקפה, של חכמה נבואית, של מידות וקדושה. כל תג ברש"י יקר וקדוש לנו".

בכל ממונה

פעמיים בכל יום אנו מקבלים עלינו עול מלכות שמים באהבה ואומרים גם 'בכל מאדך' כפירוש רש"י - 'בכל ממונה'. לאמר, יהודי מוסר את כל אשר לו, את כל רכושו וכל ממונו, למען קיום מצוות ה' ולמען כבוד שמו יתברך. שום שיקול של הוצאת ממון או הפסד כביר, לא יעמוד בדרכו בשעה שהשיקול הוא כבוד שמים ועשיית נחת רוח לאבינו שבשמים.

ואהבת את ה' אלקיך בכל לבבך ובכל נפשך ובכל מאדך (דברים י, ה.)
ובכל מאדך - בכל ממונה (רש"י).

ריקוד מול השריפה

ישב פעם מרן הגאון חכם רבי בן ציון אבא שאול ז"ע, ראש ישיבת 'פורת יוסף', ומסר שיעור לפני בעלי בתים בדיני איסור כיבוי בדליקה הפורצת בשבת, והסביר שבמקום שאין סכנת נפשות אסור לכבות, אף שכיבוי היא מלאכה שאינה צריכה לגופה ואיסורו מדרבנן. הוא הרחיב בכך שאדם חייב למסור כל רכושו כדי שלא לעבור על איסור מדרבנן, ותיאר כיצד רואה האדם את כל רכושו עולה בלהבות, ויכול להציל את כל ניירות הערך שיבטיחו את עתידו, ועומד שם נכרי וצינור המים בידו וממתין רק לפקודה לכבות הדליקה, שהוא רק איסור דרבנן של אמירה לנכרי, והיהודי צריך לשתוק ולא לומר לנכרי לכבות.

ישב שם בשיעור יהודי פשוט שנחרד למשמע הדברים, והתפרץ בשאלה: 'מה היה כבוד הרב בעצמו עושה? אם הרב היה רואה את כל רכושו עולה חלילה באש בשבת, האם הרב לא היה עושה כלום?!

נענה חכם רבי בן ציון: לא אמרתי שאשב בשקט ולא אעשה כלום! בוודאי שאעשה משהו! אקום וארקוד, אשיר ואשמוח, בשבח להש"ת שזיכה אותי לקיים מצוות 'אהבת את ה' אלקיך וגו' בכל מאדך - בכל ממונה'!

הפסד של 500 לירות

סיפר מרן הגאון רבי יוסף חיים זוננפלד ז"ע, רבה של ירושלים, סיפור אשר בדידיה הוה עובדא: שמעתי פעם על יהודי שתבע את חברו למשפט בערכאות, לאחר שהלה לוה ממנו כסף ולא פרע את חובו. הזמנתי את המלוה ושאלתי: היתכן שיהודי ילך לערכאות? התנצל המלוה והשיב: הלא מדובר בתביעת עתק של חמש מאות לירות שטרלינג!, ועל סכום כה גדול אינני יכול

לב לדעת

הכרת והבנת מושג בתורה

ונשמרתם מאד לנפשתיכם כי לא ראייתם כל תמונה ביום דבר ה' אליכם בתרב מתוך האש (דברים ד, טו)

ונשמרתם

הפירוש הפשוט של מצוות 'ונשמרתם מאד לנפשתיכם', הוא בנוגע להחיות מן החטא של עשיית פסל של תמונת צורה מסוימת. אולם במסכת ברכות (לב, ב) מובא מעשה בהגמון ששאל לחסיד אחד מדוע לא הפסיק מתפילתו לתת לו שלום, והזכיר ההגמון שני כתובים על החיוב להיזהר מסכנה:

א. (לעיל פסוק ט) רק השמר לך ושמר נפשך מאד.

ב. ונשמרתם מאד לנפשתיכם.

וכבר כתב בשו"ת שבט הלוי (ח"ו סי' קיא) שאף שדברים אלו אמר ההגמון, מכל מציונו בגמרא (שבועות לו, א) שהסכימו לכך, ודרשו מהכתוב 'רק השמר לך ושמור נפשך מאד' איסור לא תעשה שלא לקלל עצמו, וגם הרמב"ם (הל' רוצח יא, ד) והשלחן ערוך (ח"מ סי' תכ"ז, ח) למדו את החיוב לשמור הגוף מכל סכנת נפשות, מהפסוק רק השמר לך ושמר נפשך מאד [אך יש לשים לב, שלא הוזכרו כלל את הכתוב 'ונשמרתם מאד לנפשתיכם'].

ענינים לראות

הבנת מילה אחת בתורה

פן תשחתון ועשייתם לכם פסל תמונת כל סמל תבנית זכר או נקבה (דברים ד, טו)

סמל

המילה 'סמל' - היכן אנו מוצאים אותה כיום? בדרך כלל ככינוי לצורה המייצגת קבוצה או חברה מסוימת, כמו: חברי המקלהלה ענדו על בגדיהם 'סמל' נאה. או ככינוי למשל דוגמא, כמו: 'הסבא שימש עברו סמל של יהודי בן עליה'. או ככינוי לביטוי רעיון כמו: 'הענין בא לסמל את'... או: 'באופן סמלי'...

בתורה הק' מצאנו את המילה 'סמל' רק בהקשר של צורת עבודה זרה, והוא בפרשתנו באיסור לעשות פסל תמונת כל סמל (וכן בספר יחזקאל ח, ג, ע"ש). רש"י כאן פירש: 'סמל' - צורה, ולדעת רש"י אכן המילה 'סמל' יכולה לשמש ככינוי לכל צורה, אולם ברבינו מיוחס' פירש ש'סמל' הוא כמו 'צלם', והתיבה היא הפוכה ובמקום 'צלם' נכתב 'צמל', והאות צ' מתחלפת באות ס', ולדעתו 'סמל' הוא כינוי רק לעבודה זרה. ואילו המלב"ם כאן כתב ש'סמל' היא צורה בעלת ארבעה פנים, ועובדי עבודה זרה היו עושים צורה כזו.

אזניים לשמוע

כללי רש"י הק' בדיקדוק הלשון

אתה הראת לדעת כי ה' הוא האלקים אין עוד מלבדו (דברים ד, לה)

מה הפירוש 'הראת'?

ביום תשעה באב, התלהב ר' אלכסנדר כאשר קראו בתורה את הפסוק 'אתה הראת לדעת כי ה' הוא האלקים'. הוא נזכר במה שראה בספרים שיום תשעה באב מכון כנגד יום שמחת תורה בו אומרים לפני ההקפות 'אתה הראת וגו'.

'פה מאד, אבל לפני שאתה עוסק בעניינים חשובים מתורת הסוד, יש לך מושג מה הפירוש הפשוט של המילים 'אתה הראת' - שאל אותו ר' שמואל, המקפיד ללמוד כל יום חומש ורש"י.

רש"י מסביר וכותב: הראת - כתרגומו, 'אתחזיתא'. כשנתן הקדוש ברוך הוא את התורה, פתח להם שבעה רקיעים וכשם שקרע את העליונים כך קרע את התחתונים וראו שהיא יחידה, לכן נאמר אתה הראת לדעת.

רש"י מבאר כאן שתיבת 'הראת' היא לשון 'הפעל' [דהיינו מילה מבנין 'הפעיל' בלשון עבר ליחיד, שאחר גרם לך שתעשה מעשה מסוים]. וכוונת הכתוב: 'אתה' - עם ישראל, בקבלת התורה 'הראת' - באת לידי ראיה על ידי אחר שהביאו אותך שתראה, דהיינו כשהקב"ה פתח את הרקיעים וגרם לך לראות כי ה' הוא האלקים אין עוד מלבדו.

רש"י בא לשלול שאין כוונת הכתוב 'אתה הראת', שאתה ראית [בלי שאחר ראך], כי אז היה תרגום: 'אתחזיתא' [כמו בתרגום על הכתוב לעיל (א, לא) ובמדרש אשר ראית]. גם אין הפירוש שאתה הראת דבר זה לאחרים, כי אז היה התרגום: 'אתחזית' [רא"ם גור אריה]. אלא כיון שאונקלוס תרגם 'אתחזיתא' הפירוש הוא: באת לידי ראיה על ידי אחר שהראה לך.

יצויין, שיש חומשים שהניקוד בתרגום הוא: 'אתחזיתא', או: 'אתחזיתא', ולכן יש שביארו שכוונת רש"י לשלול שאין כוונת הכתוב שאתה נראית לעיני אחרים, כי אז היה אונקלוס מתרגם 'אתחזיתא' [כמו שבאמת הניקוד ברוב החומשים].

לדעת חכמה ומוסר להבין

פניני מוסר, חכמה, וחיוק, מתוך פסוקי הפרשה

התנערי מאפר קומי...

השמע עם קול אלקים מדבר מתוך האש כאשר שמעת אתה ויחי (דברים ד, לג)

תפילה בזמנה

ואתחנן אל ה' בעת ההוא לאמר (ג, כג)

ואתחנן אל ה' - משה ביקש תפילה מיוחדת, שיזכה בעת ההוא לאמר - שיצליח להתפלל תפילה בעתה ובזמן תפילה, ולא תזדמן לו שום מניעה שתגרום לו להתפלל לאחר זמן תפילה שקבעו חכמים. (שפע חיים)

מדברי רש"י כאן שכתב: 'ונשנתם - רמז להם שיגלו ממנה לסוף שמונה מאות וחמשים ושתים שנה, כמנין 'ונשנתם', והוא הקדים והגלים לסוף שמונה מאות וחמשים, והקדים שתי שנים ל'ונשנתם', כדי שלא יתקנס בהם (פסוק כו) כי אבד תאבדו', עכ"ד.

ולכאורה יש להבין, אם לא רצה שתתקיים הגימטריא של 'ונשנתם' למה היה צריך להקדים ולהגלות שתי שנים, והרי היה יכול להקדים שנה אחת, וגם אז לא היה מתקיים הגימטריא! אלא מכאן מוכח שכאשר יש רק חסרון של מספר אחד, עדיין אפשר לחשב את הגימטריא!

תלמידים כבנים

ושנתם לבניך (דברים י, ו)

אלו התלמידים, מציונו בכל מקום שהתלמידים קרויים בנים (רש"י)

אם אכן כוונת הכתוב היא ללימוד עם התלמידים מדוע לא נכתב במפורש 'ושנתם לתלמידים'? אלא, למד מכאן ראש ישיבת חברון מרן הגאון רבי יחזקאל סרנא זצ"ל, שהתורה מלמדת אותנו בכך יסוד נכבד, שהדרך להעמדת תלמידים, היא רק כאשר מתייחסים אליהם כמו 'בנים', באופן של 'ושנתם לבניך אלו התלמידים'!

של האינקוויזיציה בספרד - ובדור שאחריו גם בכבשני ההשמדה באושוויץ, טרבלניקה, מיידאנק וכו' - ובכל זאת 'ויחי'!!! - העם הזה חי וקיים, היש עוד עם כזה בעולם? - הנהיה פדבר הגדול הזה או הנשמע כמנהו?!

גימטריא 'עם הכולל'

פי תוליד בנים ובני בנים ונשנתם בארץ (דברים ד, כה)

כידוע, כאשר מחשבים חשבון 'גימטריא' אין מקפידים עם חסר רק אחד במספר, אלא משלימים את החסר בחישוב 'עם הכולל', מקור נפלא לחשבון זה מביא בספר 'לקט יושר' בשם רבו הגאון בעל תרומת הדשן ז"ע,

זכור או שמור?
מה נכתב על הלוחות?

ההבדלים בין עשרת הדברות בפרשת יתרו לפרשת ואתחנן, האם באו לידי ביטוי בכתביה על הלוחות, או שמא על הלוחות נכתב רק נוסח אחד?

של פרשת ואתחנן נכתבו בצד השני].

רק זכור

אולם האבן עזרא עצמו כותב 'רק הישר בעיני', שהיו כתובים על הלוחות רק דברי ה', והיינו רק מה שכתוב בפרשת יתרו, אבל מה שכתוב בפרשת ואתחנן לא היה כתוב כלל על הלוחות, כי הם דברי משה ולא דברי ה'.

כמסקנא זו נקט גם הרמב"ן בפרשת יתרו (שמות כ, ח): 'ואני תמה, אם נאמר זכור ושמור מפי הגבורה, למה לא נכתב [שמור] בלוחות הראשונות? ויתכן שהיה בלוחות הראשונות ובשניות כתוב [רק] זכור, ומשה פירש לישראל כי 'שמור' נאמר עמו, עכ"ל.

שמור – רק בראשונות

זאת היא ההבנה הפשוטה בדברי הרמב"ן, אולם בסידור היעב"ץ (שחרית של שבת, ד"ה וכתוב בהם שמירת שבת) הביא בשם הרמב"ן שבלוחות הראשונות שונתברו היה כתוב 'שמור', ובשניות 'זכור', ומשה אמר לישראל בפרשת ואתחנן שגם שמור נאמר לו.

לפי דברי היעב"ץ, נמצא שדברי הרמב"ן הם לכאורה להיפך ממה שמשמע במסכת בבא קמא, שבראשונות היה כתוב זכור ובשניות שמור, וצ"ע.

שיטה נוספת בהבנת דברי הרמב"ן, כותב החתם סופר (על התורה, ח) כתב, שאם עה"פ ושמור בני ישראל את השבת) שבלוחות הראשונות נכתב 'זכור' והיה כלול בו שמור, ואילו בלוחות שניות היה כתוב 'שמור' והיה כלול בו זכור (והיינו כעין השיטה שנוכח להלן ששניהם בדיבור אחד נכתבו, ואחד היה כלול בשני).

בשניהם: רק 'שמור'!

אך כאמור ההבנה הפשוטה ברמב"ן היא, שבין בלוחות ראשונות ובין בשניות היה כתוב רק 'זכור'. אך פלא לציין, שהגאון רבי יעקב קמניצקי זצ"ל בספרו 'אמות לעיני', כתב מהלך הפוך, שבשני הלוחות נכתב רק 'שמור' ואילו זכור רק נקרא בעל פה ולא נכתב, ומביא קצת ראיה ש'שמור' היה זה שנכתב, ממה שאנו אומרים בתפלת שחרית של שבת "שמח משה במתנת חלקו וכו' ושני לוחות אבנים הוריד בידו וכתוב בהם שמירת שבת", הרי שעל הלוחות נכתב 'שמירת' והיינו 'שמור', עכ"ד.

אולם בספר 'שערי אהרן' העיר, שבאבודרהם פירש את נוסח התפילה: 'זכתוב בהם שמירת שבת – זכור ושמור'.

שניהם נכתבו!

לסיום יש לציין עוד שיטה מחודשת, כי הנה רש"י כאן כתב הלשון 'שניהם בדבור אחד ובתיבה אחת נאמרו', אך בספר 'וסף הל' ציין שבדפוס הקדום 'דפוס אלקבץ', וכן ב'דפוס זאמורה', הנוסח ברש"י הוא: 'בתיבה אחת נכתבו', הרי שנעשה נס נוסף, שמלבד מה שנאמרו שניהם בדיבור אחד, גם נעשה נס ונכתבו שניהם בתיבה אחת, גם זכור וגם שמור.

בפסוקי עשרת הדברות הכתובים בפרשתנו כתוב (ה, יב) **שְׁמֹר אֶת יוֹם הַשַּׁבָּת לְקַדְּשׁוֹ**, ורש"י כותב: 'זְבִירָאוֹנוֹת הוּא אוֹמֵר (שְׁמוֹת כ, ח) זְכוֹר, שְׁנִיָּהם בְּדִבּוּר אֶחָד וּבְתִבְיָה אֶחָת נֶאֱמְרוּ, וּבְשְׁמִיעָה אֶחָת נִשְׁמָעוּ'.

מה נכתב?

אמנם לגבי הדיבור והשמיעה גילו לנו חז"ל ששניהם נאמרו ונשמעו יחד, אבל נבקש לחקור ולברר, מה היה כתוב על גבי הלוחות שהוריד משה ממרום, האם 'זכור' או 'שמור'? שאלה זו נוגעת לא רק לגבי השאלה של 'זכור ושמור' אלא גם לגבי שאר השינויים שיש בין עשרת הדברות הכתובות בפרשת יתרו לאלו הכתובות בפרשת ואתחנן (ראה מדור שערי תורה), מה היה כתוב על גבי הלוחות?

לוחות שניות

כידוע היו שני פעמים שהוריד משה לוחות משמים, פעם אחת כשירד לראשונה ב'יז בתמוז, ושרבם בדרתו מן ההר, והפעם השנייה, כשירד ביום הכיפורים.

על כך כותב האבן עזרא בפרשת כי תשא (לר, א), שבראשונים נכתבו עשרת הדברות הכתובים בפרשת יתרו, ובשניים נכתבו הדברות הכתובים בפרשת ואתחנן.

וראה כאן ב'העמק דבר' (פסוק יט) שכתב שכן מוכח מדברי הגמרא במסכת בבא קמא נד, ב - נה, א: 'מפני מה בדברות הראשונות לא נאמר בהם טוב, ובדברות האחרונות נאמר בהם טוב? הואיל וסופן להשתבר', ע"כ, הרי מפורש שרק בלוחות שניות שלא השתברו נכתב כמו בפרשת ואתחנן 'למען ייטב לך'.

דברי משה

להלן שם בפרשת כי תשא (פסוק כח) מרחיב האבן עזרא בעיקר השאלה, מה פשר השינויים בין הלוחות הראשונות לשניות, ועל כך הוא מביא כמה שיטות:

א. יש אומרים, שמשם אמר לבני ישראל את הדברות בשינוי לשון ממה ששמע מפי ה', ובלוחות הראשונים שנמסרו ב'יז בתמוז, נכתב מה שאמר השי"ת למשה, ובלוחות השניים שנמסרו ביום הכיפורים – מה שאמר משה על פי השם, וכך הוא בפרשת ואתחנן.

שני טורים

ב. יש אומרים, שלכן היו שני לוחות הברית, כי בלוח אחד נכתבו דברי ה' [דהיינו הדברות הכתובות בפרשת יתרו], כשהם נחלקים על לוח זה לשני טורים. ובלוח השני דברי משה [דהיינו לשון הדברות שבפרשת ואתחנן], כשהדברות הללו נחלקים על הלוח השני לשני טורים. נמצא שהיה כתוב בלוח אחד 'זכור' ובלוח השני 'שמור'.

שני צדדים

ג. יש אומרים, שעשרת הדברות נכתבו על שני לוחות ובשני צדדים, חמש על לוח זה וחמש על לוח זה, אלא שמצד אחד של הלוח נכתב 'זכור', ובצד השני נכתב 'שמור' [וכן שאר השינויים

מדוע נשים חייבות בקידוש בשבת?

שְׁמֹר אֶת יוֹם הַשַּׁבָּת לְקַדְּשׁוֹ כְּאֲשֶׁר צִוָּה ה' אֱלֹקֶיךָ (דברים ה, יב).

רש"י: 'זְבִירָאוֹנוֹת הוּא אוֹמֵר (שְׁמוֹת כ, ח) זְכוֹר, שְׁנִיָּהם בְּדִבּוּר אֶחָד וּבְתִבְיָה אֶחָת נֶאֱמְרוּ, וּבְשְׁמִיעָה אֶחָת נִשְׁמָעוּ' (רש"י).

רק מדרבנן?

במסכת ברכות (כ, ב) אמר רב אדא בר אהבה, נשים חייבות בקדוש היום דבר תורה. ושואלת הגמרא, אמאי נשים חייבות, והרי קידוש הוא 'מצות עשה שהזמן גרמא הוא', וכל מצות עשה שהזמן גרמא נשים פטורות. על כך תירץ אביי, שאכן אינן חייבות מן התורה אלא מדרבנן. אולם הקשה לו רבא שהרי רב אדא בר אהבה אמר שהן חייבות 'דבר תורה', ועוד, מדוע בכל מצות עשה שהזמן גרמא אין הנשים חייבות מדרבנן.

זכור ושמור

לכן אמר רבא: 'אמר קרא זכור ושמור – כל שישנו בשמירה ישנו בזכירה, והני נשי, הואיל ואיתנהו בשמירה – איתנהו בזכירה', ע"כ. כלומר, בפרשת יתרו נאמר בעשרת הדברות 'זכור את יום השבת', ובפרשת ואתחנן, נאמר 'שמור את יום השבת' – למדנו שכל מי שמחויב במצות 'שמור את יום השבת' מחויב גם במצות 'זכור את יום השבת' [ובגמרא מסכת שבויעות (כ, ב) גם מובא דרש זה, בתוספת הדגשה, שלכן נאמרו זכור ושמור בדיבור אחד, כדי להקיש זכור ושמור].

לחם משנה

לימוד זה של 'זכור ושמור' אינו נוגע רק לגבי חיוב קידוש לנשים, אלא גם לגבי שאר מצוות יום השבת, כי הנה הר"ן כתב (שבת קיז, ב ד"ה כמה) ששנים חייבות בשלש סעודות וכן לבצוע על שתי ככרות, והטעם: 'שבכל מעשה שבת איש ואשה שוין, כדילפינן מזכור ושמור את שישנו בשמירה ישנו בזכירה, דכלל זה הוא כל חיובי שבת', עכ"ל.

כבוד ועונג

דברי הר"ן הובאו גם בשו"ת רבי עקיבא אגיר (מהדו"ק סי' א) שכתב שמטעם זה מחויבות הנשים גם במצוות עונג שבת ואסורות להתענות. אמנם ראה בפרי צדיק (שביתת השבת, אות ה'), שצידד לומר שדברי הר"ן לא נאמרו ממש לכל חיובי שבת, רק לחיובי 'כבוד ועונג' הנלמדים מהכתוב זכור את יום השבת לקדשו.

כללי ודרכי רש"י הק'
בפירושו על התורה

כללי רש"י

האומנם אין רש"י דורש דרשות מעצמו?

אלפי מחילות לא ירדתי לסוף דעתו, בדשלמא אם דרשה זו היתה נמצאת במדרש חכמים, היה מקום לתרץ כן וכו', מיהו לימוד זה הוציאו רש"י מדעתו, דבמדרש לא נמצא כן, כמו שכתב הרא"ם גופיה, וכיון שכפי משפט הלשון אין כאן שום יתור, למה לו לרש"י לבקש דרשות מדעתו, הרי כל עצמו של רש"י לא בא בפירושו אלא ליישב המקרא על פשוטו. לכן מבאר שם המשכיל לדוד, ששם היה הכרח לרש"י לדרוש כך לצורך פשט הכתוב, עיי"ש. [ומבואר מדבריו, שבמקום שיש הכרח בכתוב אזי רש"י דורש מעצמו]. אולם שוב כתב המשכיל לדוד, שמסתבר שרש"י מצא מדרש זה באחד המדרשים שאינם מצויים בידינו, והביא רש"י מדרש זה כי הוא נוגע להבנת הפשט.

קורות חייו • רבותיו
תלמידיו • חיבוריו

תולדות רש"י הק'

פרק י"ט – תלמידיו של רש"י [ו]

היה רבו רש"י, על כן מכריע החיד"א שהיו שני 'ריב"א', האחד היה רבו של רש"י, והשני היה תלמידו, ועל כך מובא בדעת זקנים (פרשת וארא) שביום פטירת הריב"א הראשון נולד הריב"א השני, והתקיים 'זורח השמש ובא השמש'. י. עוד מתלמידיו של רש"י, היה רבי יהודה בן רבי אברהם מפאריש, כן כתב ב'אוצר הגדולים' (ח"ד אות סו) על פי הכתוב בדיני סדר ליל הפסח מפי רש"י שהובא במחזור ויטרי, וכן בדקדוקי סופרים סוף פסחים, וז"ל: 'אני שמעיה ור' יהודה בן אברהם ממעונם מפי הקדוש זכור לטוב וכבוד מנוחתו'.

ט. בין תלמידיו רש"י, נמנה גם אחד מראשוני בעלי התוספות, רבי יצחק בן רבי אשר הלוי, הריב"א, ששימש כראש ישיבה בשפירא שבאשכנז, ובין תלמידיו נמנה גם הראב"ן.

כן מופיע בדברי התוספות (נדה לט, ב ד"ה אלמא): "ופירש רש"י... והקשה לו ריב"א... והשיבו רש"י...". ועוד שם (מג, א ד"ה ובה): "שאל ריב"א מרש"י...".

הוכחה זו מביא החיד"א בספרו 'שם הגדולים' (מערכת גדולים, מערכת י, אות רצא) וכותב: "לי ההדיט פשיטא לי שהוא תלמיד רש"י". אולם הביא שם החיד"א ש'בספר יוחסין' כתב שהריב"א

תורתך שעשועי

פרפראות וחידודים על פרשת השבוע

תשובות למדורי 'תורתך שעשועי' ניתן לשלוח דרך קו 'קול התורה' או בדריים+

חידוד בפרשה

טוב

היכן נזכר בפרשתנו, בחומש ו/או ברש"י:

א. שירושלים נקראת 'טוב'.

ב. שגם שאר ערי ארץ ישראל הן 'ערים טובות'.

ג. שבארץ ישראל יש בתים מלאים 'כל טוב'.

ד. שהיה שמור למשה 'דב טוב' בעולם הבא.

ה. שהרשע מקבל 'אמולו הטוב' בעולם הזה.

יוסיף דעת

נשמע ונעשה?

בפרשת השבוע, בפסוקי מעמד קבלת התורה כתוב שבני ישראל אמרו למשה (דברים ה', כד) **קָרִיב אֲתָה וּגְו' וְאֵת תְּדַבֵּר אֵלֵינוּ אֵת כָּל אֲשֶׁר יְדַבֵּר ה' אֱלֹהֵינוּ אֲלֵינוּ וְנַעֲשֶׂה וְנִשְׁמָע**. ויש להקשות, שהרי בפרשת משפטים כתוב שאמרו (שמות כד, כז) **וַיֹּאמְרוּ כָל אִשְׁרֵי דָבָר ה' נַעֲשֶׂה וְנִשְׁמָע**, שוקדימו עשייה לשמיעה, ולמה כאן נאמר **וְנַעֲשֶׂה וְנִשְׁמָע**? וצריך עיון.

כמונה בקופסא

מזרחית קולטת

בפרשת השבוע נאמר (דברים ד, מא-מב) **אֲזַי יִבְדִּיל מֹשֶׁה שְׁלֹשׁ עָרִים בְּעֶבֶר הַיַּרְדֵּן מִן־הַהָרָה שְׁמֹשׁ לָגֹשׁ שְׁמֹה רֹצֵחַ וּגְו'.** באחת הפרשיות בחמשה חומשי תורה מביא רש"י פסוק זה הכוחה של מ'צינו שרוח מרוחית קולטת בכל מקום את הרוצחין, ורש"י מציין שם אדם שהרג את הנפש וגלה לצד מזרח, היכן הם דברי רש"י אלו?

קטן היורה

חידודים בתבות ופסוקי הפרשה

א. מִצָּא בַּפְּרָשָׁתָנוּ פִּסְקוֹן שֵׁשׁ בּו אֵת כָּל אוֹתוֹת הָאֵלֶּל"ךְ - ב"ב"ו"ת | בָּלִי אוֹתוֹת סוֹפִיתוֹ

ב. מִצָּא בַּפְּרָשָׁה מִלָּה בַת 9 אוֹתוֹת.

ג. הֵיכָן בַּפְּרָשָׁתָנוּ מִזְכָּרִים בַּפִּסְקוֹן אֶחָד: רֵאִיָּה, שְׁמִיעָה, יִרְמֵה, אֲכִילָה?

הוא מחמת שניתן להם ירשה, ואילו רש"י בפרשת מטות מבאר מדוע אי אפשר 'ללחום בהם ולהצר אותם', דהיינו פעולה בהם בעצמם בלי לדשת את ארצם, רק להורגם ולצערם, ועל זה מפרש רש"י שני טעמים אחרים (רא"ם ועוד).

ה. וביתר שאת: אחרי שהחטיאו את ישראל ראויים היו לנקמה, כמו שצויה ה' לנקום נקמה ממדיין, ועל כך מבאר רש"י: מדוע לא הצטוו ישראל 'לנקום במואב', בלי קשר לכיבוש ארצם.

ו. עיקר הטעם הוא מפני הפרידות הטובות העתידות לצאת, וגם מה שניתן הארץ לבני לט, עיקר הטעם היה בגלל הפרידות הטובות שיצאו ממנו, אף לא רצה הכותב גלות להם העתידות, לכן אמר עוד טעם אחר ששכנסו מואב, ונמצא שהתכלית הולך למקום אחד.

חידוד בפרשה – מים:

היכן נזכר בפרשיות מטות ומסעי, בחומש ו/או ברש"י:

א. אזוהרה לישראל שהמים שיטפו אותם.

ב. כלי שצריך להכניסו לתוך מים.

ג. מקום שלא היה שם מים.

ד. הר שכנסו לתוך מי הים.

תשובות:

א. רש"י במדבר לג, נא: ואם לאו מים באין ושוטפין אתכם.

ב. במדבר לא, כג: כל אֲשֶׁר לֹא יָבֹא בָאֵשׁ תַּעֲבִירוּ בַּמֵּיִם.

ג. במדבר לג, יד: וְלֹא הָיָה שָׁם מֵיִם לָעֵם לְשֹׁתוֹת.

ד. רש"י במדבר לד, ז: מִן הַיָּם הַגָּדוֹל תֵּתְאוּ לָכֶם הַר הַהוּא - שהוא במקצוע צפופית מערבית, וראשו מופיע ונכנס לתוך הים.

כמונה בקופסא – כשרצה – דיבר!:

בפרשת מטות נאמר (לא, כא) **וַיֹּאמֶר אֱלֹעֶזֶר הַכֹּהֵן אֶל אֲנָשֵׁי הַצָּבָא הַבָּאִים לַמִּלְחָמָה.** באחת הפרשיות בחמשה חומשי תורה, מביא רש"י פסוק זה, אודות משה בו לא דיבר אלעזר לפני משה, וכותב רש"י: **כִּיכֹל מִפְּנֵי שֶׁלֹּא הָיָה בָאלֵעֶזֶר לְהַשִּׁיב,** תלמוד לומר ויאמר אלעזר הכהן אל אנשי הצבא וגו', הרי כשרצה, דיבר לפני משה ולפני הנשיאים, היכן הם דברי רש"י אלו?

תשובה:

בפרשת שמיי, רש"י ויקרא י, יט: **כִּיכֹל מִפְּנֵי שֶׁלֹּא הָיָה בָאלֵעֶזֶר לְהַשִּׁיב,** תלמוד לומר ויאמר אלעזר הכהן אל אנשי הצבא וגו', הרי כשרצה, דבר לפני משה ולפני הנשיאים'.

הדרו על במדבר

אחרי שבועות לימוד

בהבנה ישרה וידיעה בהירה

מגוון המבחנים ושעשועי התורה

פתוחים במערכת עד

ליום ג' פרשת עקב הבעל"ט

ומתן שכרה בצדה | הגדרות על פרסים ומלגות עם עשרות זוכים

דעתו על דברים

ממשיכים בעז ותעצומות בלימוד ספר

מ'מנה תורה', הצטרפו עכשיו ללימוד

הקדוש והנשגב של ספר דברים

במגוון מסלולי הלימוד והמבחנים, מעתה

ועד שמחת תורה הבעל"ט

ותזכו לחיי דבקות והתעלות עם קשר של קיימא לדברי התורה הק' דבר יום ביומו!

אהבת תורה

פרי עטם של
לומדי תורה שבכתב

אושר עילאי באישון ליל

וזכית להצטרף לפני שנה ללומדי ובחנני 'תורה שבכתב', והכל התחיל מהתבוננות שלי בשיבה, שכל פעם שהיני לומדים איזה סוגיא היה פותח חומש ואומר לי: הבה נראה איך זה כתוב בתורה... ואני כל פעם מחדש גיליתי שאני עם הארץ... בעוד שהוא היה פותח ויודע מיד כל פסוק היכן ובאיזה פרשה זה כתוב. עד שהחלטתי גם אני להצטרף ללימוד היומי הקבוע, אפילו בזמנים הכי קשים שעברו עלי, שלא היה לי חשק וכוח ללמוד, אבל מאז הצטרפותי ל'תורה שבכתב', הקפדתי ללמוד כל יום את החומש ורש"י היומי, ואין לי ספק שזה מה שנתן לי את הסיפוק והכוח לכל היום, כאשר ידעתי שלפחות דבר אחד אני מקפיד עליו ומקריב את עצמי למענו.

לילה אחד נרדמתי במיטה, ופתאום בשעה שלש בלילה אני מתעורר לרגע ונוכח שלא למדיה היום, מיד נטלתי דייים קומתי מהמיטה, והלכתי ללמוד את הלימוד היומי בחומש ורש"י וכמובן לעשות את המבחן, האושר והסיפוק שמילאו אותי באותו לילה, בלתי ניתנים לתיאור, יישר כוחכם על כל פעלכם.

ש. תהילה

הודעה ובקשה חשובה

לאחרונה מתבררים הפניות על חוסרים של הגיליון השבועי בעמודות ההפצה

של 'לילוי ספרים' במאות בתי הכנסת הרחבי הארץ.

מבירור שערכנו עולה, כי ישנם נציגי ישיבות ו/או בתי כנסת

שנוטלים חבילות של גיליונות מנקודות הפצה אלו

לשם חלוקה והפצה בשיבה או בבית כנסת אחר

במערכת ההפצה מושקעים מדי שבוע ממון ודמים מרובים תרתי משמע, והנה"ל גורם נזק רב וחב לאחריני

לכן, ישיבות ובתי כנסת וכדו' המבקשים לקבל את הגיליונות

מוזמנים לפנות אלינו ולקבל ישירות את הגיליון השבועי

ללא צורך באיסוף עצמי מנקודות ההפצה וגרימת עגמ"ל לרבים

כמו"כ, אם הנכם נתקלים בנקודות הפצה שחסר בהם גיליונות

אנא פנו אלינו ונשמח לעדכן את כמות הגיליונות בהתאם

בברכת התורה, מערכת ההפצה

זוכות התורה

שמות הזוכים בהגרלות
בפרשת פנחס

זוכים בהגרלות אברכים ותלמידי ישיבות גדולות

בנחנים קבועים - 100 ש: הרב נועם אריאלי - אשדוד, אורות חיים ומשה | הרב יוסף קרישכבסקי - ביתר עילית, תפארת בחורים | ה"ח סרגון - ירושלים | סיכום יומי - 200 ש: הרב דוד כהן - אשדוד, קול חיים | הבה"ח צבי פישר - בית שמש, דובר שלום | הרב יורא אייזנבאך - ירושלים, עמק הלכה | הבה"ח אברהם גליק - בית שמש, עץ חיים | הרב אביחי חקשויר - אופקים, זכרון אליהו | הבה"ח מרדכי לוריא - ביתר עילית, נחלת הלוויים | הרב שלמה סאמנטס - נוף הגליל, | הרב אברהם יצחק סאקס - ירושלים, תולדות אהרן | הרב יהודה ליב שוב - ירושלים, מיר | הבה"ח משה גולדברג - ירושלים, באר ישראל | הרב שמעון רבינוביץ - בית שמש, הרב לייב נובק - ירושלים, מקדש דוד | הבה"ח דוד אוזני - אופקים, הישיבה הגדולה | הרב משה שטרלינג - בני ברק, עמודי שמשון | הרב יהודה רייזמן - אשדוד, בעלזא | הרב ישראל אשר וולס - בית שמש, שמחת בנימין | הרב מאיר קריבין - מודיעין עילית, קול אריה | הרב אלימלך פוינצ'בסקי - בני ברק, גור | הרב דב ולזניק - ירושלים, | הרב יוסף שלום שוב - קרית אתא, אהבת חיים | הרב משה פיין - בני ברק, ערלי | הרב אברהם זייאכל - מודיעין עילית, | הרב אברהם ישעיהו הבלין - בני ברק, עטרת שלמה | הרב יואל כהן - אשדוד, לציון, נשמת ברכלב | הרב יחזקאל אצטרוט - מודיעין עילית, בית אבא | הרב אריה טוס - בית שמש, ראש | הרב יצחק יעקב ווייס - ירושלים, ארבע לילות לוריא - בני ברק, בית הלל | כמונה בקופסא - 150 ש: הרב יוסף חיים פרילנג - בני ברק, שמש | הרב משה הרשדל - מודיעין עילית, בית פנחס | חידוד בפרשה - 100 ש: הרב ישראל מרדכי - קרית אתא, מלכא, מעין אליהו | הרב ישראל מרדכי כהן - מודיעין עילית, כתר תורה | יוסף דעת - 100 ש: הרב אורי פיפר - ירושלים, נר שועה | הרב ברוך וולס - מודיעין עילית, קרישם ראדין | מבחן גמרא ש"ס ובלכתך בדרך: הרב דוד קוביטני - אשדוד, מוזמנים, גור | מבחן הפטרה סגל - סט נ"ך: הרב מרדכי קראטצ'נסקי - ביתר עילית, הוראה וחסידות | מבחן שבועי 500 ש: הרב יצחק טוקר - ירושלים, משכן יצחק | הרב אשר קליין - ירושלים, | הרב אברהם לוי - ירושלים, נחלת שרגא | הרב אברהם ישעיהו קאופמן - ירושלים, מיר

זוכים בהגרלות תלמידי ישיבות קטנות וילדים

בנחנים קבועים - 50 ש: יניק וחכים כמר אליהו לנדאו - ירושלים, המסורה | יניק וחכים כמר אלחנן אדלער - ביתר עילית, נפש החיים | סיכום יומי - 50 ש: יניק וחכים כמר מיכאל קידורף - אלעד, קהילות יעקב | הבה"ח משה גרוסברג - מודיעין עילית, נצח התורה | יניק וחכים כמר יונתן רבי - ראש העין, בעקבי הצאן | הבה"ח אהרן כהן - ביתר עילית, דבדבורה | יניק וחכים כמר יוסי כהן - בני ברק, מרכז | הבה"ח מנחם מאיר ויגד - מבריה, צאנז | יניק וחכים כמר פריץ יהונתן - ציני - בני ברק, הליכות שמואל | הבה"ח ברוך הברישטאם - חיפה, חכמת שלמה | יניק וחכים כמר מיכאל באנד - ירושלים, מיכאל | הבה"ח נפתלי צבי טמפלר - יניק וחכים כמר שמואל יוספישי - עמנואל, יסוד תורה | יניק וחכים כמר ישישכר סגל - מודיעין עילית, דרכי אבותינו | הבה"ח יעקב יצחק פריבר - בית שמש, בית מרדכי | הבה"ח מנחם מאיר ציני - חיפה, ישיבה לצעירים | הבה"ח אליהו שוהם - חיפה, צעירים נוה שאנן | הבה"ח נתנאל וריי - מודיעין עילית, עטרת התורה | הבה"ח יוסף דוד לויקין - בית שמש, משענובאל | הבה"ח נפתלי צבי טמפלר - ירושלים, | יניק וחכים כמר אברהם מיימן - מודיעין עילית, נתיבות התורה | הבה"ח חיים שיינר - בני ברק, פנינים 50 ש: יניק וחכים כמר יצחק בימל - ירושלים, תורת העמק | כמונה בקופסא - 100 ש: יניק וחכים כמר דוד שיר - ירושלים, ראשית חכמה | חידוד בפרשה - 50 ש: הבה"ח נתנאל יצחק תשובה - בני ברק, דרך התורה | מבחן שבועי - 100 ש: יניק וחכים כמר יהושע העשיל רוזנפלד - ירושלים, פינסק קארלין | יניק וחכים כמר שמעון רבינוביץ - ביתר עילית, תפארת התורה

לרישום והצטרפות ל'תורה שבכתב':
02-500-2018

מארה"ב: 351-9881-1518 | מאנגליה: 0131-0613-4433

מכן הוצאה לאור | אנף 'שיעורי תורה' | קו 'קול התורה' | מבחר שיעורים במגוון שפות וסוגות | סיכומים ומבחנים | שיעורי תורה | הגרלות ופרסים | גיליון שבועי | מיליטרי יומי לפניות, תגובות והערות: ts025002018@gmail.com

דברים שנתחדשו | אם נשמע בישן תשמע בחדש

חטא העגל

בחומש שמות, בפרשת כי תשא למדנו בהרחבה את פרשת חטא העגל ועליית משה למרום.

אולם הרבה פרטים חדשים על פרשה זו מצאנו רק כאן בפרשת עקב:

- א. עצם המספר ארבעים יום ולילה. ב. לחם לא אכל ומים לא שתה. ג. הרע בעיני ה' להכעיסו.
- ד. כי יגיתי מפני האף והחמה. ה. וישמע ה' אלי גם בפעם ההוא. ו. ובאהרן התאנף וגו'. ז. השלכת העגל לנחל מן ההר. ח. תוכן התפילה.

בליעת קרח

בחומש במדבר, בפרשת קרח, למדנו על כל פרשת בליעת עדת קרח.

אך בחומש דברים בפרשת עקב מצאנו כמה חידושים:

- א. מחלוקת ר"י ורבי נחמיה אם האדמה שבלעה אותם נעשתה מדורן או הרבה פיות.
- ב. בליעת היקום ברגליהם – ממונו של אדם המעמידו על רגליו.

פרשת ראה:

מעשר שני

בחומש ויקרא, בסוף פרשת בחוקותי (ויקרא כו, ל-לא) למדנו על מצות מעשר שני.

כאן בחומש דברים, בפרשת ראה, חוזרת התורה שוב על דיני מעשר שני (דברים יד, כג-כו) ויש כאן כמה חידושים:

הטעם שיש לאכול מעשר שני דווקא בירושלים: 'למען תלמד ליראה את ה'.'

החידוש המרכזי המופיע בפרשתנו בדיני מעשר שני, היא האפשרות לפדות מעשר שני על כסף, במקרה שיש לאדם פירות מרובים וקשה עליו לשאת אותם לירושלים.

עוד, התחדש כאן בפרשה, שבירושלים ניתנת האפשרות לקנות בכסף זה מאכלים מגידולי קרקע.

בעלי חיים אסורים

רשימת בעלי חיים אסורים באכילה מוזכרת גם בחומש ויקרא בפרשת שמייני.

אך כאן בחומש דברים בפרשת ראה (יד, ו) מובא חידוש שיש בעל חיים הנקרא 'השטועה' שאסור באכילה, וגם התחדש דין עוף ה'ראה' שאסור באכילה גם אם אדם יקרא לה בשם אחר, וכן בכל העופות.

עוד חידוש מופיע כאן בפרשת ראה, יותר מפרשת שמייני, והיא רשימת בעלי חיים המותרים באכילה: שור כשבים ועוים בבהמה, ושבעה החיות הטהורות.

בפרשת יתרו נכתב שהר סיני היה בוער באש.

בפרשת ואתחנן (ד, יא) התחדש גודל האש: 'והיה בער באש עד לב השמים'.

עוד התחדש בפרשת ואתחנן (ד, לה ברש"י) שבמעמד קבלת התורה פתח הקב"ה שבעה רקיעים עליונים ותחתונים וראו ישראל שהוא יחידי.

בפרשת יתרו (כ, טז-יז) מוזכר בקיצור שישראל ביקשו ממושה שהוא ידבר עמם, פן ימותו אם ישמעו את קול ה'.

בפרשת ואתחנן הדבר מובא בתוספת חידושים (ה, כ-כו)

'ותקרבון אלי כל ראשי שבטיכם וזקניכם, ותאמרו הן הראנו ה' אלקינו את כבודו וגו' ועתה למח נמות כי תאכלנו האש הגדלה הזאת וגו', הטיבו כל אשר דברו. מי יתן והיה לבבם זה להם ליראה אתי וגו'.'

עוד, התחדש בפרשת ואתחנן על סדר קבלת התורה (פסוק כד) שמושה אמר אז לישראל: 'השתתם את כחי כנקבה, וכו' וכי לא היה יפה לכם ללמוד מפי הגבורה ולא ללמוד ממני'.

עוד מהנעשה לאחר קבלת התורה, מובא רק בפרשת ואתחנן (ה, כו) שהקב"ה אמר למשה: 'לך אומר להם שובו לכם לאהליכם'.

פרשת עקב:

מלות תפילין

מצות תפילין של ראש מוזכרת בחומש שמות, בפרשת בא בפרשת 'קדש', בפסוק (שמות יג, ט-י) ולקרבן בין עיניך, ושוב שם בפרשת 'והיה כי יביאך', בפסוק (יג, טז) ולטופפת בין עיניך'.

בחומש דברים מוזכרת שוב מצות תפילין, בפרשת ואתחנן, בתוך פרשת 'שמע' (דברים ו, ח-ט):

והיו לטופפת בין עיניך. והפעם הריעית, בפרשת עקב, בפרשת 'והיה אם שמעו' (דברים יא, יח) והיו לטופפת בין עיניכם.

ממה שנאמר בפרשה ראשונה 'לזכרון' לשון יחיד, ובשאר הפרשיות 'לטופפות' לשון רבים, למדנו בגמרא שיש לעשות בתפילין של ראש ארבעה בתים וארבעה פרשיות, אך שיהיו הבתים עשויים עור אחד.

חידוש נוסף למדנו רק בפרשת עקב שנאמר 'ושמתם את דברי אלה על לבבכם'. מכאן דרשו חז"ל (מנחות לו, ב, לפי דעה אחת): 'שתהא שימה כנגד הלב'.

ובפרשת עקב נכתב לשון קשירה בתפילין של יד 'וקשרתם לאות על ידך' שיש להניח את התפילין על היד בדרך קשירה.

חומש דברים נקרא בשם 'משנה תורה' על שם שחלק מרכזי מחומש זה עוסק בחזרה על מצוות התורה שכבר הוזכרו בחומשים הקודמים, וכן בחזרה על הרבה מאורעות שכבר נזכרו בחומשים הקודמים.

על פניו ובמבט שטחי נראה כאילו הדברים הם רק חזרה ושינון, אולם לאחר לימוד מעמיק, ואחר התבוננות והשוואות פסוקי חומש דברים מול הפסוקים הדומים בחומשים הקודמים, אנו מגלים מטמוניות אשר מתגלים לראשונה רק כאן בחומש דברים, ולא הוזכרו תחילה בחומשים הקודמים, וכדברי חז"ל (סוטה, ג, א) 'כל פרשה שנאמרה ונישנית, לא נישנית אלא בשביל דבר שנתחדש בה'. להלן ליקטנו לקט נבחר של דוגמאות של חידושי דברים והוספות חדשות אשר מוזכרים לראשונה רק בחומש דברים, ולא בחומשים הקודמים, אם כי כל המובא כאן הוא רק בבחינת 'תן לחכם ויחכם עוד', לעורר לב הלומדים להתבונן בכתובים ולמצוא עוד כהנה וכהנה \\ איש דברים אנכי גם מתמול גם משלשם...

פרשת דברים:

פרשת המרגלים

בחומש במדבר, בפרשת שלח, למדנו בהרחבה על פרשת המרגלים.

בפרשת דברים (א, כב-ל) למדנו כמה חידושים בפרשת המרגלים:

ותקרבון כולכם בערבוביא, נערים דוחפין הזקנים וכו'.

עוד התחדש כאן על פרשת המרגלים 'וישיבו אותנו דבר' - באיזה לשון מדברים.

ועוד מפרשת המרגלים: 'את הדרך נעלה בה' - אין דרך בלי עקמומיות, והיו צריכים לחקור היכן העקמומיות.

חידוש נוסף בפרשת המרגלים: 'זאת הערים אשר נבא' - תחילה, לבדוק איזה ערים יכבשו תחילה.

ארץ רפאים

בחומש בראשית, פרשת לך-לך (בראשית טו, יח-כא): מבואר שהקב"ה הבטיח לאברהם אבינו גם את ארץ רפאים, בתוך עשר הארצות.

בפרשת דברים (ב, י-כב) מבואר בהרחבה מהי ארץ רפאים, ומה אינה ארץ רפאים.

פרשת ואתחנן:

קבלת התורה

בחומש שמות, בפרשיות יתרו ומשפטים למדנו על סדר קבלת התורה.

בפרשת ואתחנן (ד, י) מבואר פרט חדש, שביום קבלת התורה אמר ה' למשה 'הקהל לי את העם ואשמעם את דברי אשר ילמדון ליראה אתי כל הימים אשר הם חיים על האדמה זאת בניהם ילמדון'.

פרשת שופטים:

ערי מקלט

מצות ערי מקלט מוזכרת בחומש במדבר בפרשת מסעי (לה, י-כט), וכן בחומש דברים בפרשת ואתחנן (ד, מא-מג).
שוב מוזכרת מצוה זו בפרשת שופטים.

ויש כמה חידושים כאן בחומש דברים: רק בפרשת ואתחנן מוזכרות ערי המקלט שהקים משה מעבר הירדן.

רק פרשת ואתחנן, וכן בפרשת שופטים, מוזכר הלשון 'אֶל אֶחָת מִן הָעָרִים הָאֵלֶּה וְחָי' ממנו דרשו (מכות י, א) כמה דרשות, שצריך לדאוג לו שם לחיות.

עוד חידושים המופיעים רק בפרשת שופטים:
א. תָּכִין לָךְ הַדָּרָךְ - שעל פרשת דרכים, יש להעמיד שילוט להורות את הדרך לעבר עיר המקלט.
ב. וְשִׁלַּשְׁתָּ אֶת גְּבוּל אֶרְצְךָ, שהמרחק בין הערים יהיו שווה.

מתנות כהונה

בחומש במדבר בפרשת קרח למדנו על מתנות כהונה.

אולם רק כאן בחומש דברים בפרשת שופטים למדנו על המתנות: זרוע, לחיים והקיבה, וראשית הגז.

פרשת כי תצא:

מלות זיכית

בחומש ויקרא בפרשת קדושים למדנו על מצות הנחת 'עוללות' לעניים בכרם.

בפרשת כי תצא למדנו על כך שוב (דברים כד, כא), ורק כאן רש"י כאן מסביר מה נכלל בגדר 'עוללות'.

עוללות

פרשת ציצית כתובה בחומש במדבר בפרשת שלח (במדבר טו, לח-לט).

בחומש דברים בפרשת כי תצא, נאמר שוב (דברים כב, יב) גְּדִלִים תַּעֲשֶׂה לָךְ עַל אַרְבַּע כַּנְפוֹת כְּסוּתְךָ אֲשֶׁר תִּכְסֶּה בָּהּ.
הרבה הלכות חדשות למדנו חז"ל (מנחות מב, א) פסוק זה, כגון: לָךְ - לשם חובך, שיש לטוות את חוטי הציצית - לשמן'.

מלשון הכתוב כאן 'גְּדִלִים' תַּעֲשֶׂה לָךְ, למדו שחלק מהציצית צריך להיות כרוך כמו גדיל, דהיינו חוט כרוך על חוטים אחרים.

מלשון הכתוב בפרשתנו אֲשֶׁר תִּכְסֶּה בָּהּ - דרשו לרבות כסות סומא.

היות ונסמכה בפרשתנו מצות ציצית לאיסור שעטנז הכתוב בפסוק (יא) לֹא תִלְבַּשׁ שְׁעִטְנָז צִמָּר וּפְשָׁתִים יִתְּחוּ, יש דעה אחת (ראה מנחות לט, ב) שמן התורה אין חיוב ציצית רק בבגד של צמר ופשתן.

פרשת כי תבוא:

זיכית מלרים

בחומש שמות למדנו בכמה פרשיות על שעבוד ויציאת מצרים.

בחומש דברים בפרשת כי תבוא (דברים כו, ה-ח) מובאים כמה חידושים על הפסוק 'אֶרְמִי אֲבָד אֲבִי וַיֵּרֶד מִצְרָיִם וַיֵּגֶר שָׁם בְּמִיתָי מֵעַט וַיְהִי שָׁם לְגוֹי גָּדוֹל עֲצוֹם וָרֶב וְגו'.

בהגדה של פסח אנו דורשים על כל תיבה בפסוקים אלו, כגון: וַיֵּרֶד מִצְרָיִם - אנוס על פי הדיבור, וַיֵּגֶר שָׁם - מלמד שלא ירד יעקב אבינו להשתקע שם וכו'.

בפרשת כי תבוא נאמר: 'וַיֵּרְעוּ אֶתְנֹו הַמִּצְרָיִם. וְכַמֵּה מִפְרָשִׁים (העמק דבר ועוד) פירשו שהכוונה שהם עשו אותנו לאנשים רעים.

עוד חידוש מבורא כאן שהקב"ה הוציא את ישראל ממצרים: 'וְכַמֵּה גָדֹל', וכפי שמפרש בעל ההגדה - 'זו גילוי שכינה'.

וכן נאמר בפרשת ואתחנן (דברים ד, לד) וּבְזִרְעוֹ נְטוּיָה 'וְכַמֵּה גָדֹל'.

לכך הארמי

בחומש בראשית בפרשת ויצא למדנו שלכן הארמי רדף אחרי יעקב.

בחומש דברים בפרשת כי תבוא מצאנו דבר חידוש:
אֶרְמִי אֲבָד אֲבִי - ופירש רש"י, שלכן הארמי ביקש לעקור את הכל.

פרשת נלצים:

דיני ערבות

בחומש ויקרא בפרשת בחוקות נאמר (ויקרא כו, לו) וְכִשְׁלוּ אִישׁ בְּאָחִיו, ורש"י מביא שם את דרשת חז"ל - 'שכל ישראל ערביין זה לזה'.

בחומש דברים בפרשת נצבים למדנו חידוש בדיני ערבות, שהערבות חלה אלא בדברים גלויים ולא על מעשים נסתרים, כפי שנאמר (דברים כט, כח) הַנִּסְתָּרֹת לֹא אֶלְקִינוּ וְהַגָּלוּת לָנוּ וּלְבָנֵינוּ.

חידוש שני בדיני ערבות כותב רש"י בפרשת נצבים, שלא התחייבו בערבות רק אחרי שעברו את הירדן משקבלו עליהם את השבועה בהר גריזים ובהר עיבל ונעשו ערבים זה לזה.

הפיכת סדום

בחומש בראשית בפרשת וירא למדנו על הפיכת סדום.

בחומש דברים בפרשת נצבים מופיעים כמה חידושים שלא הוזכרו שם: א. גפרית ומלח. ב. לא תזרע ולא תצמיח וגו' ולא יעלה בה כל עשב.

פרשת וילך:

לרון הצרית

בפרשת תרומה, בחומש שמות, למדנו בהרחבה על מצות עשיית הארון.

אך בחומש דברים בפרשת וילך (לא, כה-כו) מובא פרט חדש: לָקַח אֶת סֵפֶר הַתּוֹרָה הַזֶּה וְשָׂמְתָם אֹתוֹ מִצַּד אֲרוֹן בְּרִית ה'.

רש"י מביא שיש אומרים דף היה בולט מן הארון מבחוץ ושם היה מונח, ויש אומרים מצד הלוחות היה מונח בתוך הארון.

פרשת האזינו:

דור אנוש, המבול והפלגה

בפרשת בראשית אנו לומדים (ד, כו), על דור אנוש שהיו עובדי עבודה זרה. ובסוף פרשת בראשית כותב רש"י את עונשם שעלה אוקיינוס והציף שליש העולם.

בפרשת האזינו התחדש חידוש שיש מצוה להתבונן בעונש שהגיע על דור אנוש ודור המבול, כמו שנאמר (דברים לב, ז) בִּינו שְׁנוֹת דָּר וָדָר, ופירש רש"י: 'בינו שנות דר ודר - דור אנוש שהציף עליהם מי אוקיינוס ודור המבול'.

עוד למדנו בפרשת נח (בראשית יא, ח) על עונשם של דור הפלגה.

רש"י בפרשת האזינו (דברים לב, ח) כותב טעם חדש מדוע לא השמיד ה' את דור הפלגה. בשביל מספר בני ישראל שעתידיים לצאת מבני שם.

פרשת וזאת הברכה:

קבלת התורה

פרט ידוע ומרכזי בסדר מעמד קבלת התורה, אינו מוזכר בפרשיות יתרו-משפטים-ואתחנן, והוא מופיע לראשונה בפרשת וזאת הברכה.

שלפני נתינת התורה לבני ישראל, הלך הקב"ה להציע את התורה לשאר האומות, כמו שנאמר בתחילת הפרשה (דברים לג, ב) וְזָרַח מִשְׁעִיר לָמוֹ הוֹפִיעַ מִהָר פָּאָרָן.

עוד חידוש בסדר קבלת התורה, התחדש כאן, שהקב"ה הביא עמו רק מקצת מהמלאכים למעמד קבלת התורה, כאמור כאן בפסוק וְאַתָּה מִרְבֶּבֶת קָדָשׁ.

עוד ממשיך הכתוב ומחדש כאן, שהתורה שניתנה לישראל בסיני, היתה כתובה עד אז לפני הקב"ה בכתב של אש, כמו שנאמר בהמשך הפסוק מִיָּמִינוּ אֵשׁ דָּת לָמוֹ.

עוד ביטוי חשוב אודות קבלת התורה, התחדש כאן, שבני ישראל במעמד קבלת התורה קיבלו עליהם "עול תורה", כמו שנאמר בפסוק וְהָם תָּפוּ לְרַגְלָךְ יֵשׁא מִדְּבָרְתֶּיךָ, ורש"י מפרש: 'זהם תכו לרגלך' - והם ראויים לכך, שהרי תכו עצמן לתוך תחתית ההר לרגלך בסיני. תכו לשון פועלו, והותוכו לתוך מרגלותיך. ישא מדברתיך - נשאו עליהם עול תורתך'.